

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Деречинський Ю. Н.

кандидат економічних наук

Гайдай І. Ю.

кандидат економічних наук

Мороз О. В.

магістрант

Горлівка

Постановка проблеми. Мале підприємництво є невід'ємною складовою всіх розвинутих економік світу. За рахунок високої керованості, маневреності, невеликої кількості управлінців мале підприємництво забезпечує високу пристосованість до мінливого ринкового середовища. Необхідність розвитку малого підприємництва обумовлюється і тим, що ним створюється переважна частина валового внутрішнього продукту в західних країнах, до співпраці з якими прагне Україна.

Аналіз стану проблеми. Оцінці та аналізу проблем розвитку малого підприємництва в Україні присвячені роботи таких вітчизняних вчених-економістів: З.С. Варналія, Л.І. Воротіної, О.В. Пирог, Л.Д. Буряка, В.І. Ляшенко, О.М. Майсюри, В.В. Виговської та інших.

Зокрема, в робота З.С. Варналія досліджуються теоретичні основи підприємництва, узагальнюється вітчизняний та світовий досвід становлення, розвитку і підтримки малого підприємництва, розроблено теоретичні засади та організаційно-економічний механізм регулювання й підтримки малого підприємництва в Україні [1].

Роботи Л.І. Воротіної [2, 3] присвячені соціальній відповідальності підприємств малого бізнесу в конкурентних умовах та визначенню шляхів збереження потенційних можливостей підприємств малого бізнесу в Україні.

Дослідженням питання щодо інвестування в розвиток малих підприємств в Україні займався вітчизняний вчений-економіст О.В. Пирог [4]. Так, оцінивши результати діяльності малих підприємств за основними показниками у розрізі регіонів України за період 2004-2008 рр., він визначив пріоритетні регіони та види економічної діяльності щодо інвестування малих підприємств.

Такі вітчизняні вчені-економісти як О.М. Майсюра [5] та В.В. Виговська [6] на основі статистичних даних провели комплексний аналіз розвитку малого бізнесу в Україні станом на 2007 та 2006 рр. відповідно. Ними було визначено основні проблеми функціонування вітчизняних малих підприємств, чинники, які перешкоджають їх розвитку, та можливі шляхи їх подолання.

Не зважаючи на значну кількість досліджень, питання діяльності малого бізнесу на регіональному рівні потребують подальшого вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз стану малого підприємництва в Донецькій області за період 2006-2010 рр. та виділення пріоритетних видів економічної діяльності щодо подальшого їх розвитку.

Виклад основного матеріалу. Донецький економічний регіон за показниками розвитку малого підприємництва займає провідні позиції серед інших регіонів України. Так, станом на 2010 р. за кількістю зайнятих на малих підприємствах та середньомісячною заробітною платою Донецька область посідає друге місце в Україні після міста Києва, за обсягом реалізованої продукції – третє місце після Києва та Дніпропетровська. Кожне десяте діюче мале підприємство країни розташовано в Донецькій області [7, с. 4].

За показником кількості малих підприємств на 10 000 населення Донецька область відстає від загальноукраїнського показника. Так, за 2006 р. цей показник по Україні дорівнював 72, по Донецькій області – 61; за 2010 р. по Україні – 63, по Донецькій області – 47 [7, 8]. Загалом, даний показник за період 2006-2010 рр. свідчить про зниження темпів підприємницької діяльності

серед населення як в Донецькій області, так і в Україні. Для порівняння, у США кількість малих підприємств на 10 000 населення складає 74, в Італії – 68, в Японії – 50, а у Великобританії – 46 [5, с. 61]. Тому можна сказати, що розвиток малого бізнесу як в Україні, так і в Донецькій області майже відповідає розвинутих країнам світу.

Розміщення малих підприємств на території області має ознаки диспропорційності. Три чверті малих підприємств зосереджено в п'яти великих містах: 48,9% – у Донецьку, 11,7% – у Маріуполі, 6,6% – у Макіївці, 4,4% – у Краматорську, 4,1% – у Горлівці [7, с. 4].

Основні показники діяльності малих підприємств Донецької області за 2010 рік наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні показники діяльності малих підприємств за видами економічної діяльності Донецької області в 2010 році, [7, с. 12]

Вид економічної діяльності	Кількість найманих працівників, осіб	Обсяг реалізованої продукції, млн. грн.	Частка продукції малих підприємств у реалізації області, %	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, млн. грн.	Середньомісячна заробітна плата найманих працівників, грн.
1	2	3	4	5	6
сільське господарство, мисливство, лісове господарство	6238	599,5	13,7	160,4	1340,3
рибальство, рибництво	142	7,4	24,8	-0,5	800,65
добувна промисловість	1173	293	1,1	4,9	1617,87
переробна промисловість	21485	3904,2	2,6	-56,5	1258,51
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	823	55	0,2	2,1	1315,45
будівництво	18023	2506,7	25,1	-37,3	1288,12
торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів	42018	25104,1	11	-242,2	1222,91

особистого вжитку					
діяльність готелів та ресторанів	5503	248,7	27,1	-31,1	944,91
діяльність транспорту та зв'язку	9008	1072,4	5,5	46,8	1154,83
фінансова діяльність	1423	317,5	1,5	94,9	1423,27
операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	36851	3497,6	35,5	-661,3	1438,96
освіта	997	44,6	51,9	2,3	1561,02
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	3086	142,5	37,2	-3,2	1115,52
надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	6076	283,9	17,6	-16,9	1146,28
Усього	152846	38077,1	7,6	-737,6	1280,46

Для визначення пріоритетних видів діяльності проаналізуємо наведені дані. Так як для оцінки рівня розвитку малого бізнесу за видами економічної діяльності використовуються різні показники та одиниці виміру, то необхідно перейти до відносних величин шляхом стандартизації показників відносно до їх максимального значення. Інтегральне значення для кожного виду економічної діяльності визначаємо як середню величину із знайдених стандартизованих показників [9, 10]. Після цього видам економічної діяльності надаємо ранг в залежності від значення інтегрального показника (від найбільшого до найменшого).

Проаналізовані результати розподілу видів економічної діяльності малих підприємств Донецької області за 2010 р. дають змогу зробити висновок, що лідерські позиції займають сільське господарство, освіта та будівництво. Неefективно провадили свою діяльність малі підприємства таких видів

економічної діяльності як: рибальство; виробництво та розподіл електроенергії, газу та води; операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям. Такий розподіл видів економічної діяльності говорить про уповільнення темпів росту малого бізнесу у сфері торгівлі та посередницьких послуг (у діяльностях із швидким накопиченням капіталу), що пов'язано з наближенням їх кількості до оптимальної. На жаль, добувна та переробна промисловості є не пріоритетними сферами діяльності малих підприємств, не дивлячись на промислову орієнтацію Донецького регіону. У даних сферах діяльності переважають підприємства середнього та великого розмірів.

Не враховуючи те, що малий бізнес повинен сприяти самозайнятості та створювати нові робочі місця, у Донецькій області продовжується негативна тенденція зменшення працюючих у малому бізнесі. Про це свідчать статистичні дані, наведені у таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка показників кількості та заробітної плати працівників малого бізнесу
Донецької області, [7, с. 11]

Показники	Роки				
	2006	2007	2008	2009	2010
Кількість зайнятих працівників, осіб	173843	170751	171138	161465	154933
Кількість найманих працівників, осіб	171607	168592	169265	159351	152846
Середньомісячна заробітна плата найманих працівників (штатних та позаштатних), грн.	644,63	824,93	1090,60	1170,20	1280,46

Аналізуючи наведені дані можна побачити, що, у 2010 р. хоч і продовжується позитивна тенденція до росту середньомісячної заробітної плати працівників малого бізнесу області, але темп її підвищення значно нижчий, ніж за попередні роки. Так, за 2010 р. вона збільшилася на 9,4% (за 2009 р. – лише на 7,3%). Слід відзначити, що заробітна плата працівників малого бізнесу залишається майже в два рази меншою від середнього показника

по області (2549 грн.) [8]. Отже, у цьому секторі економіки не виключається використання неофіційного працевлаштування.

Щодо дохідності малих підприємств Донецької області, то за 2010 р. фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування виявився негативним і склав 737,6 млн. грн. При цьому даний показник у 2009 р. також був негативним (239,6 млн. грн.), а у 2008 р. – позитивним (1052,6 млн. грн.) [7, с. 11]. На формування негативного фінансового результату малого бізнесу значно вплинули підсумки роботи підприємств сфери операцій з нерухомим майном, оренди, інжинірингу та надання послуг підприємцям, та торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку.

Вітчизняні науковці В.В. Виговська та З.С. Варналій низьку прибутковість пов'язують з надмірною багатопрофільністю малих підприємств. З цих позицій вони не витримують конкуренції, характеризуються меншою стабільністю. Світовий досвід доводить, що найбільшої ефективності мале підприємство досягає при спеціалізації за певним видом діяльності. Спеціалізація дозволяє більш продуктивно використовувати різноманітні здібності працівників, що призводить до збільшення обсягів виробництва [1, 6].

Проблемним питанням для малого підприємництва України залишається фінансування господарської діяльності. Так, протягом 2010 року загальна сума дефіциту власних коштів малих підприємств Донецької області збільшилася на 19,8% і становила 6109,7 млн. грн. Відсутність коштів у малому бізнесі є однією з причин їх неспроможності в повній мірі здійснювати розрахунки за поточними зобов'язаннями. У структурі джерел фінансування власний капітал склав 43,4%, позиковий – 56,6%. Як і раніше, вартість кредитних ресурсів залишається досить високою для більшості суб'єктів малого підприємництва. При обліковій ставці НБУ в 7,75% середня ставка за наданими кредитами становила 18,9%, що значно вище рівня рентабельності більшості малих підприємств [7, с. 7-9].

Таким чином, розвиток малого підприємництва в Донецькій області можна охарактеризувати як нестабільний. З одного боку, Донецька область

займає провідні позиції в Україні за показниками розвитку малого підприємництва. З іншого боку, низка проаналізованих показників розвитку за останні роки має тенденцію до зменшення. Крім того, розвиток малого підприємництва в області вочевидь є диспропорційним, розподіл видів економічної діяльності малих підприємств не відповідає специфіці діяльності регіону, а темпи розвитку таких показників, як середньомісячна заробітна плата працівників та обсяг реалізованої продукції, є заниженими.

Отже, на основі проведеного дослідження та вивчення світового досвіду підтримки малого бізнесу можна запропонувати заходи для покращення показників діяльності малого підприємництва в Донецькій області. Умовно їх можна розділити на ті, що необхідно реалізовувати в межах країни, та на регіональному рівні.

Так, для реалізації в межах країни пропонуються заходи: повне або часткове звільнення від податків малих підприємств, що займаються інноваційною діяльністю; надання прямої матеріальної допомоги для розвитку та реалізації інноваційних ідей малих підприємств; отримання державного замовлення на розробку інноваційних товарів малими підприємствами; залучення банків до кредитування малого бізнесу через створення державної системи забезпечення позик, яка б гарантувала повернення інвестованих коштів у разі неплатоспроможності суб'єкту малого бізнесу; створення системи державних контрактів через затвердження органами місцевої влади переліку робіт і послуг, замовлення на який надають тільки малим підприємствам; налагодження співпраці малих підприємств з великими та середніми підприємствами на умовах підрядних робіт; створення Асоціації малого бізнесу з представництвами на всій території України, які могли б надавати інформаційну та матеріальну допомогу, виконувати аналітичні функції, виступати гарантом у кредитних відношеннях, залучати іноземних інвесторів та закордонні підприємства до співпраці.

На регіональному рівні пропонуються наступні заходи: розробка та реалізація програм підтримки малих підприємств у середніх та невеликих

містах області з метою подолання диспропорційності у діяльності та розміщенні малих підприємств на території області; розробка та реалізація програм підтримки малого підприємництва тих видів економічної діяльності, що враховують галузеву орієнтацію області.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дає змогу стверджувати, що за показниками розвитку мале підприємництво Донецької області займає провідні позиції в Україні. Проте, цей розвиток є диспропорційним за територією та видами економічної діяльності. Низка проаналізованих показників має тенденцію до зменшення, що свідчить про те, що темпи розвитку малого підприємництва зменшилися за проаналізований період. Тому, для покращення показників діяльності малого підприємництва в Донецькій області розроблено та запропоновано для реалізації низку заходів як в межах країни (підтримка інноваційного розвитку малих підприємств, залучення банків до кредитування малого бізнесу, створення системи державних контрактів, створення Асоціації малого бізнесу), так і в межах області (розробка та реалізація програм підтримки малих підприємств у середніх та невеликих містах, та тих видів економічної діяльності, що відповідають пріоритетним видам економічної діяльності області). Вирішення проблем розвитку малого підприємництва на регіональному рівні, зокрема в Донецькій області, зробить можливим підвищити загальноукраїнський розвиток малого підприємництва до світових стандартів.

Перспективи подальших досліджень. Напрямами подальших досліджень має стати аналіз тенденцій розвитку малого підприємництва в інших регіонах України та розробка на цій основі шляхів стабільного розвитку вітчизняних малих підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З.С. Варналій. – 4-те вид., стер. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2008. – 302с.

2. Воротіна Л.І. Соціальна відповідальність підприємств малого бізнесу в конкурентному середовищі // Теоретичні та прикладні питання економіки. Зб. наук. праць – К. : видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – Вип. 15. – С. 87-91.

3. Воротіна Л.І. Можливості збереження підприємств сектору малого бізнесу економіки України // Теоретичні та прикладні питання економіки: Зб. Наук. пр. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. – Вип.19. – С.32-38.

4. Пирог О.В. Оцінка пріоритетних регіонів та видів економічної діяльності щодо інвестування розвитку малих підприємств в Україні / О.В. Пирог, А.І. Зацепило // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – №16. – С. 14-17.

5. Майсюра, О.М. Сутність та проблеми розвитку малого підприємства в економіці України / О.М. Майсюра // Економіка та держава. – 2010. – № 2. – С. 61-63.

6. Виговська, В.В. Малий бізнес України: сучасний стан і тенденції розвитку / В.В. Виговська // Актуальні Проблеми Економіки. – 2009. – № 1. – С. 59-65.

7. Мале підприємництво Донецької області в 2010 році. Статистичний збірник №04/3-11/273 // Головне управління статистики у Донецькій області. – Донецьк. – 2011. – 14 с.

8. Офіційний веб-сайт Державного Комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

9. Єріна А.М. Статистичне моделювання та прогнозування / А.М. Єріна – К. : КНЕУ, 2001. – 170 с.

10. Назаров М.Г. Социально-экономическая статистика : Учебное пособие / М.Г. Назаров. – М. : Финансы и статистика, 2007. – 771 с.

Анотації

Деречинський Ю. Н., Гайдай І. Ю., Мороз О. В. Аналіз тенденцій розвитку малого підприємництва в Донецькій області

У статті проаналізовано тенденції розвитку малого підприємництва в Донецькій області за 2006-2010 рр. Виділено пріоритетні види економічної діяльності малих підприємств з метою їх подальшого розвитку. Запропоновано заходи для покращення показників діяльності малого підприємництва в Донецькій області.

Ключові слова: мале підприємництво, Донецька область, види економічної діяльності, показники розвитку.

Деречинский Ю. Н., Гайдай И. Ю., Мороз О. В. Анализ тенденций развития малого предпринимательства в Донецкой области

В статье проанализированы тенденции развития малого предпринимательства в Донецкой области за 2006-2010 гг. Выделены приоритетные виды экономической деятельности малых предприятий с целью их дальнейшего развития. Предложены мероприятия для улучшения показателей деятельности малого предпринимательства в Донецкой области.

Ключевые слова: малое предпринимательство, Донецкая область, виды экономической деятельности, показатели развития.

Y. N. Derechinskiy, I. Y. Gaidai, O. V. Moroz. Trend analysis of small business in the Donetsk region

The article analyzes the trends of development of small business in the Donetsk region in 2006-2010. Identified priority economic activities of small enterprises in order to develop them further. Proposed the measures to improve the performance of small businesses in the Donetsk region.

Keywords: small business, Donetsk region, economic activities, development indicators.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Деречинський Юлій Наумович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри «Менеджмент організацій» Автомобільно-дорожнього інституту ДВНЗ «ДонНТУ», м. Горлівка.

Контактна інформація: 050-578-90-94, mr.derechinskiy@mail.ru.

Гайдай Ірина Юріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри «Менеджмент організацій» Автомобільно-дорожнього інституту ДВНЗ «ДонНТУ», м. Горлівка.

Контактна інформація: 050-625-76-09, gaidaiirina@mail.ru.

Мороз Ольга Валеріївна – магістрант кафедри «Менеджмент організацій» Автомобільно-дорожнього інституту ДВНЗ «ДонНТУ», м. Горлівка.

Контактна інформація: 050-827-46-64, morozolya07@mail.ru.

Деречинский Юлий Наумович – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры «Менеджмент организаций» Автомобильно-дорожного института ГВУЗ «ДонНТУ», г. Горловка.

Гайдай Ирина Юрьевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры «Менеджмент организаций» Автомобильно-дорожного института ГВУЗ «ДонНТУ», г. Горловка.

Мороз Ольга Валериевна – магистрант кафедры «Менеджмент организаций» Автомобильно-дорожного института ГВУЗ «ДонНТУ», г. Горловка.

Derechinskiy Yuliy N. – Candidate of sciences (Economics), associate professor, assistant professor of Department of Management of Organizations of the Automobile Highway Engineering Institute of the Donetsk National Technical University, Gorlovka.

Gaidai Irina Y. – Candidate of sciences (Economics), associate professor, assistant professor of Department of Management of Organizations of the Automobile Highway Engineering Institute of the Donetsk National Technical University, Gorlovka.

Moroz Olga V. – MA student of Department of Management of Organizations of the Automobile Highway Engineering Institute of the Donetsk National Technical University, Gorlovka.

Поштова адреса для відправлення примірника журналу: Мороз О. В., вул. Жукова, б. 22, кв. 97, Горлівка, 84629.

Наданий матеріал раніше не друкувався та в інші видання не надсилався.